نشریه مطالعات آموزشی، مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ارتش
سال نهم، شماره اول، نیمسال اول تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹
مقاله تحقیقاتی

تجویزهای سلامت محور در جهت توسعه فرهنگ مدرسه

مهناز تسلیمی[۱]

چکیده

مقدمه: برنامه‌های سلامت محور مدرسه به عنوان عامل ارتقاء دهنده سلامت آینده دانش آموزان و ساختن فرهنگ جامعه اثربخش، همواره مورد نظر متولیان امر تعلیم و تربیت بوده است. هدف این تحقیق، استخراج تجویزهای سلامت محور برای ذی‌نفعان بود.

روش‌ها: مطالعه به روش تحلیلی مروری با روش اسنادکاوی، تحلیل محتوا و مطالعه کتابخانه‌ای انجام شد. از برنامه‌های عملیاتی مشتمل بر ۳ نسخه از مستندات ابلاغی وزارت آموزش و پرورش به مدارس در راستای سند تحول در سال تحصیلی ۱۳۹۸- ۱۳۹۷ و پژوهش‌های کاربردی از اثربخشی این طرح‌ها در فرهنگ سازمانی مدرسه در ۴ دهه اخیر استفاده گردید. با شیوه تقلیل داده‌ها، مقوله‌های استخراجی شباهت سنجی و ویژگی‌ها و اشتراکات دو متغیر تحقیق، با نظر گروه متخصصان و برخی اساتید، احصاء شد.

یافته‌ها: بر اساس نتایج تحلیل یافته‌ها، ۳۰ ویژگی برنامه‌های سلامت محور استخراج شد که با دو مدل فرهنگ سازمانی مدرسه گرونرت و محورهای مدل شاین، انطباق داده شد و در کلیه محورها وجود اشتراک تعیین گردید.

بحث و نتیجه‌گیری: نتایج مطالعه نشان داد که وجوه اشتراکی برنامه‌های مدارس مروج سلامت و فرهنگ سازمانی با ریشه مشترک باورها و ارزش‌ها گره خورده‌اند که اثرات هم‌افزایی در بستر مدرسه ایجاد می‌کنند، به طوری که آموزه‌های سلامتی در کودکان و نوجوانان به رفتارها، نگرش‌ها و عادت‌های سالم در بزرگسالی تبدیل می‌شوند و به نسل‌های بعد منتقل می‌شود. لذا با توجه به نقش انتقال فرهنگ از طریق مدرسه، شکل‌گیری برنامه‌های سلامت محور در مدارس برای ایجاد عادات و تفکر مثبت، حائز اهمیت است.

کلمات کلیدی: فرهنگ سازمانی، مدرسه، سلامت محوری، توسعه، آموزش و پرورش

مقدمه

در اکثر مطالعات پژوهشی، به پیوند مهم بین وضعیت سلامت دانش‌آموزان و پیشرفت تحصیلی اشاره شده است. گزارش سال ۲۰۱۰ سازمان ملل متحد (United Nations) به طور واضح، ماهیت متغیرهای بهداشت و آموزش را با بیان اینکه آموزش و بهداشت مکمل یکدیگرند و با سرمایه‌گذاری در هر یک به نتایج بهتری در دیگری دست می‌یابیم، بیان نموده است (۱). پژوهشگران علوم تربیتی نیز به این نتیجه رسیده‌اند که آموزش همواره یک پیش‌بینی‌کننده کلیدی در استفاده از فرصت‌های زندگی است. اما تعریف سلامت را با جمله

۱ـ دکترای تخصصی مدیریت آموزشی و متخصص حوزه سلامت مدارس، وزارت آموزش و پرورش، تهران، ایران
آدرس الکترونیکی: taslimimz@yahoo.com

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-12]

توسعه رفاه اقتصادی، سلامت روانشناختی، وضعیت سلامت جسمی و حوزه‌های اثرگذار اجتماعی بیان می‌کنند که باید به دانش‌آموزان و دانشجویان در محیط‌های آکادمیک آموزش داده شود (۲). ارتقاء سلامت دانش‌آموزان و سلامت محیط مدرسه رویکردی است که نتایج مثبتی برای یادگیری و نتایج مطلوب تحصیلی به دنبال دارد.

مطالعات پژوهشی متعددی رابطه مثبت بین فعالیت بدنی، عملکرد و موفقیت تحصیلی را نشان می‌دهد و رابطه فعالیت بدنی با عملکرد مغز و عملکرد شناختی را مثبت می‌دانند. همچنین روابط مثبت بین پیشرفت تحصیلی و فعالیت بدنی به تایید رسیده است (۳) فیلد (Field) و همکاران، دریافتند دانش‌آموزانی که از فعالیت فیزیکی بالا برخوردارند و در برنامه‌های ورزشی مشارکت داشتند، دارای نمرات بالاتری هستند. در افرادی که در فعالیت بدنی شرکت کرده‌اند، بین میانگین نمرات با روابط خانوادگی بهتر، عدم مصرف مواد مخدر و سلامت روان بهتر، ارتباط مثبت مشاهده شده است (۴). همچنین در مطالعاتی دیگر درباره تغذیه و عملکرد شناختی، گزارش شده است که رژیم غذایی بر عملکرد شناختی و پیشرفت تحصیلی در کودکان و نوجوانان تاثیر مثبت دارد. به عنوان مثال، در میان کودکان مدرسه‌ای که مدت بیشتری، صرف مصرف صبحانه می‌نمایند نسبت به کسانی که وقت کمتری صرف مصرف صبحانه می‌کنند، عملکرد شناختی و عملکرد تحصیلی بهتری مصرف یک صبحانه دارای شاخص گلیسمی مناسب که برای عرضه قند خون در مغز لازم است، به طور دقیق رابطه مثبت بین مصرف صبحانه و عملکرد شناختی و تحصیلی دانش آموزان را توضیح می‌دهد (۵).

از سویی دیگر مدارس با فرهنگ غنی پاسخگوی بسیاری از مطالبات دولت و خانواده‌ها در زمینه ارائه روش‌ها و منابع برای ارتقای سلامت دانش‌آموزان هستند. بی‌شک یکی از راه‌های اطمینان و اعتماد خانواده‌ها به مدارس، توسعه فرآیند همکاری و مشارکت بر پایه سلامتی است. بر اساس مدل ترویج چارچوب مدارس مروج سلامت (Health promotion school) که از سوی سازمان جهانی بهداشت (WHO) مطرح شده است، تاکید وافر بر یک رویکرد جامع ارتقاء سلامت در مدرسه با درگیر شدن تمام ذی‌نفعان ار جمله جامعه محلی، مسئولین بهداشتی، آموزش و پرورش، معلمان، دانش آموزان، والدین، متخصصان بهداشت و.... در ایجاد تلاش‌های مشترک، هماهنگ و پایدار برای ارتقاء سلامت است. یک مدرسه مروج سلامت، مجموعه‌ای از سیاست‌ها، رویه‌ها، فعالیت‌ها و ساختارهای طراحی شده برای حفاظت و ارتقاء سلامت و رفاه عمومی دانش‌آموزان، کارکنان مدرسه و حتی اعضای جامعه است که عملا تشابهات بسیار نزدیکی با تعاریف فرهنگ مدرسه که رسیدن و درک متقابل ذینفعان مدرسه هست دارد. مفهوم مدارس مروج سلامت بر این پیش فرض است که فرهنگ آموزش و سلامت جدایی ناپذیر است و سلامت از یادگیری موفقیت‌آمیز حمایت می‌کند و یادگیری موفق نیز از سلامت حمایت می‌کند، همچنین فرهنگ سازمانی مدرسه بر اصول یادگیری مادام‌العمر و متقابل تاکید دارد. ایدئولوژی این مدارس بیان می‌کند، مدرسه و جامعه پیرامون آن باید در راستای سیاست‌ها، شیوه‌ها و اقداماتی باشند که به عزت نفس فرد، ماهیت فرهنگی و ارزش‌های جامعه احترام می‌گذارند و فرصت‌های متعددی را برای کسب موفقیت و قدردانی از تلاش‌های گروهی و دستاوردهای شخصی، ایجاد و تقویت کند (۶).

در مرور فرهنگ مدارس مروج سلامت دیده می‌شود که چارچوب تمرکز و مداخله مدارس مروج سلامت بر سه حوزه ۱. برنامه درسی مدرسه و فرایندهای آموزش و یادگیری ۲. فرهنگ سازمانی مدرسه در بهداشت و محیط زیست مدرسه ۳. مشارکت در ارائه خدمات سلامت محور مدرسه و جامعه می‌باشد. اصول کلی مدارس مروج سلامت به شرح زیر ارائه شده است:

- برنامه‌های سلامت، یادگیری مادام‌العمر و سبک زندگی

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-12]

سالم را پشتیبانی می‌کند.

- دانش آموزان در یک محیط امن، حرفه‌ای، پاسخگو و توانمند رشد می‌کنند و یاد می‌گیرند.
- این مدارس سلامت را به صورت جامع در نظر می‌گیرند و به ابعاد جسمی، اجتماعی، فرهنگی، روحی، فکری و معنوی در کنار سایر برنامه‌ها توجه می‌کنند.
- دسترسی برابر تمام دانش‌آموزان پسر و دختر از همه اقشار به فرصت‌های آموزشی برای ارتقای کیفیت زندگی را ضروری می‌داند.
- مدرسه‌های مروج سلامت یک رویکرد هماهنگ و جامع برای سلامتی و یادگیری را با پیوند برنامه‌های درسی با ارزش‌ها و فرهنگ مدرسه/ زیست بوم مدرسه و جامعه فراهم می‌کنند.
- مدارس مروج سلامت، فراگیر هستند یعنی کل جامعه دانش‌آموزان، والدین، کارکنان و سازمان‌های محلی در فعالیت‌های مدرسه مشارکت و دخالت دارند.
- مشارکت فعال بر پایه احترام به مهارت، ارزش‌ها و تجربیات والدین، دانش آموزان و کارکنان است.
- همکاری، تصمیم‌گیری مشارکتی و توسعه حرفه‌ای شخصی، شرایط را برای توانمند سازی افراد و جامعه مدرسه فراهم می‌کند.
- سلامت دانش آموزان، کارکنان و والدین بخشی جدایی ناپذیر از فعالیت‌های مدرسه بهداشتی است.
- مشارکت‌ها در عمل می‌باشد که مؤثرتر، کارآمد و پایدار است.
- آموزش سواد بهداشتی یکی از اجزای مهم مدرسه ارتقاء سلامت است (۷).

بنابراین الگوی مدارس مروج سلامت می‌تواند برای تغییرات رفتاری و بهبود سلامت در سطح جامعه و کاهش هزینه‌های درمانی، ابزار موثری باشد که با فرهنگ سالم قابل گسترش است. مدارس با فرهنگ سازمانی سلامت محور، می‌تواند با جلب مشارکت نمایندگان جامعه، در خصوص این مسائل نسبت به برقراری ارتباط صحیح، توزیع پیام روشن به جامعه و مشارکت دانش آموزان، والدین، معلمان و بهداشت و سلامت، متخصصان آموزش و پرورش را محقق نماید. این سبک تفکر می‌توانند دانش‌آموزان را قادر به تصمیم‌گیری مثبت در مورد سلامت خود نماید و به آنها اعتماد کسب دانش حقیقی دهد که بتوانند حتی به خانواده، دوستان، همسالان و اقوام نیز منتقل نمایند. البته برنامه‌های آموزش بهداشت همواره با چالش‌های بسیاری مانند پیام‌های متناقض در محیط خانه یا اجتماع، همراه با موانع ارتباطی بین جوامع بهداشتی و آموزش و پرورش مواجه بوده است (۸). اینچلی (Inchley) و همکاران معتقدند، رویکرد مشترک در جهت ارتقاء سلامت در محیط مدرسه بر مداخلات خاص و کوتاه مدت نباید متمرکز باشد، زیرا تغییر قابل توجهی در رفتارهای مرتبط با سلامت دانش آموزان ایجاد نمی‌کند. وی معتقد است که موفقیت‌ها در صورتی حاصل می‌شود که استراتژی ارتقاء سلامت متنوع و متفاوت از یک نظام و برنامه یکپارچه بلندمدت بدست آید (۹). با عنایت به مطالب ذکر شده این مطالعه با هدف شناسایی تجویزهای عملی و موثر سلامت محور برای رسیدن به اهداف توسعه فرهنگ مدرسه انجام شده است.

روش‌ها

مطالعه به روش تحلیلی مروری انجام شده است. گردآوری داده‌ها به روش اسنادکاوی، تحلیل محتوا و مطالعه کتابخانه‌ای انجام شد. داده‌ها از برنامه‌های عملیاتی مشتمل بر ۳ نسخه از مستندات ابلاغی وزارت آموزش و پرورش به مدارس در راستای سند تحول در سال تحصیلی ۱۳۹۸– ۱۳۹۷ و پژوهش‌های کاربردی از اثربخشی این طرح‌ها در فرهنگ سازمانی مدرسه در ۴ دهه اخیر استخراج گردید. با کمک شیوه تقلیل داده‌ها، مقوله‌های استخراجی، شباهت سنجی شد و ویژگی‌ها و اشتراکات دو متغیر تحقیق شامل ویژگی‌های

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-12]

مدرسه با فرهنگ مثبت و ابعاد فرهنگ سازمانی با نظر گروه متخصصان و برخی اساتید، احصاء شد.

یافته‌ها

با توجه به تحلیل محتوایی فرهنگی مستندات و برنامه‌های مدارس مروج سلامت، با ویژگی‌های مدرسه با فرهنگ مثبت، از گرونرت (Gruenert) و ابعاد فرهنگ سازمانی شاین (Schein) مطابقت داده شد (۱۰-۱۲). مقوله‌های استخراجی مطابق محورهای موجود، با تقلیل داده‌ها، بدست آمد که در تعامل با متخصصان بازنگری و نهایی شد. اشتراکات حاصل در جدول ۱ نشان داده شده است.

بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس نتایج این مطالعه، در جدول ۱ انطباق‌های فرهنگی و ویژگی‌های برنامه‌های سلامت در مدارس تبیین شد که می‌تواند در دستور کار متخصصین برنامه‌ریزی واقع شود تا نسبت به زمینه‌سازی بهتر اقدامات سلامت مدارس مورد بهره برداری قرار دهند. با توجه به نتایج تحقیقات مورد استفاده و تجربیات محقق در ۳ سرشاخه ارتقاء سلامت (تغذیه-فعالیت بدنی و تصویر بدنی سالم) تجویزهای آموزشی ارائه شد. نتایج مطالعه حاضر نشان داد، برنامه‌ریزی مدارس مروج سلامت یا فرهنگ سازمانی سلامت‌گرا و به نوعی توجه، تاکید و تمرکز فراوانی براستراتژی‌های پیشگیرانه دارند و اهداف ارتقاء سلامت مخاطبان خود را در اولویت قرار می‌دهد. در این راستا، یافته‌های پژوهشی نشان داده است، برخی عوامل، اثرات مثبت یا تقویت‌کننده متقابلی از برنامه‌های سلامت محور را در فرهنگ مدرسه در پی دارند. لذا تحول و تغییر برنامه‌های فرهنگی و ارتقاء سلامت مسئله مهمی است که مورد توجه برنامه‌ریزان و مدیران مدارس است و ایجاد آنها از ضرورت‌های مهم اهداف آموزشی است (۱۳). برنامه‌ای که به درستی و با شناخت مخاطب در مدرسه برنامه‌ریزی و اجرا شود، می‌تواند تأثیر مثبتی داشته باشد، و نگرش‌های مثبت‌تری نسبت به شیوه‌های مرتبط با سلامت برای مدرسه ایجاد کند، همچنین سبب بهبود در سلامت عاطفی و اجتماعی دانش‌آموزان و جامعه مدرسه گردد.

گرچه عوامل متعددی بر فرهنگ مدرسه تأثیر گذار است ولی اجماع تحقیقات نشان داده است ترکیب چهار موضوع ۱) آموزش و توانمندسازی، ۲) رهبری و مدیریت موثر، ۳) همکاری و اعتقاد به کارآمدی جمعی و ۴) هماهنگی و یکپارچگی، پیش‌بینی‌کننده ویژگی‌های سازمانی مدرسه هستند که وزن بسیار زیادی را به خود اختصاص داده‌اند، لذا می‌توان با این موارد، موانع پیاده سازی ارتقاء سلامت را کاهش داد و باعث سهولت دسترسی به پیامدهای رفتاری سالم فردی و جمعی شد. رویکرد فرهنگ سازمانی مدارس مروج سلامت، این نکته را نیز تأکید می‌کند که نباید صرفاً بر اجرای استراتژی‌های طراحی شده برای برنامه‌های سلامت کار کرد بلکه استراتژی‌هایی که حمایت‌کننده تغییرات سازمانی هستند، نیز مورد توجه برنامه‌ریزان قرار گیرد (۱۴). برای مثال این مفاهیم در مورد پیشگیری از چاقی، یک رویکرد هماهنگ و متقابل گروهی لازم است که تمرکز عمده آنها بر بیان عادات غذا خوردن سالم و جلوگیری از رژیم غذایی پرکالری و محرک و تحرک فیزیکی بدنی می‌باشد. کنترل وزن و نیازهای تغذیه‌ای بدن انسان می‌تواند در دروس مختلف به طور مستقیم یا تلفیق در دروس آموزش داده شود. این رویکرد، اطمینان می‌دهد که پیام‌های بهداشتی متعادل، علمی و سازگار در زمینه‌های درسی ارائه شده است.

همچنین یافته‌ها تاکید دارند که آموزش و توانمندی‌سازی از مهمترین نکته مشترک اصول برنامه‌های سلامت و فرهنگ سازمانی مدرسه است. چارچوب برنامه‌های سلامت اکثرا شامل انتقال شیوه‌های آموزش بهداشت مبتنی بر کلاس درس است و به تاثیر آموزش سلامت بر نگرش و رفتار کودکان و همچنین محیط اطراف آنهاست. این چارچوب الزامات در

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-12]

جدول ۱- ویژگی‌ها و اشتراکات فرهنگ مدرسه و رسالت برنامه‌های سلامت محور

عناوین مورد بحث در فرهنگ سازمانی (شاین،۱۹۹۹)	ویژگی‌های فرهنگ سازمانی مثبت مدرسه (گرونرت،۲۰۰۹)	ویژگی‌های فرهنگ مدرسه مروج سلامت (سلامت محور)
۱. ارزش ها و ماموریت‌های سازمانی ۲. اهمیت هنجارها ۳. اولویت بهبود ارتباطات	۱. احساس ارزشمندی و احترام در مدرسه و کلاس به طور متقابل بین معلمان، کارکنان، مدیر و دانش‌آموزان و خانواده ها مشهود هست. ۲. هنجارهای پایه‌ای شامل همکاری، همدلی، یادگیری مداوم، دسترسی به ایده‌های جدید،حل مسئله،رویکرد بهبود، وکارسخت می‌باشد.	۱. تفکر "همه برای سلامت" در هر موقعیتی برای تربیت همه جانبه و سلامت دانش آموزان در مدرسه به عنوان یک سازمان در جامعه است. ۲. دانش آموز سالم محور، سرمایه فرهنگی جامعه است. ۳. حفظ سلامت (جسمی- اخلاقی- روانی و ذهنی و معنوی) حق همه دانش آموزان است. ۴.رویکرد توسعه درازمدت مدرسه برای همه کودکان که در مرحله رشد، نیازها و منافع آنها توجه شود.
اهداف اخلاقی، قانونی و حرفه‌ای	مدرسه وکارکنانی که هدف مشترک معنی دار دارند. اهمیت اخلاق مداری، مراقبت، همدلی وتعهدواقعی برای کمک به دانش‌آموزان در اقدام همه افراد مشهود هست.	۱. برای بهبود سلامت جسمی، روانی و عاطفی و اجتماعی در مدرسه همه مخاطبان متعهدانه و طبق نیاز و اولویت او اقدام می کنند. ۲. ایجاد احساس کارآمدی و رضایت و خشنودی معلمان ۳. ارتقاءسلامت بر اساس اصول صریح مانندموکراسی، عدالت، مشارکت.
پاسخگویی به انتظارات مخاطبین	همه معلمان وکارکنان احساس مسئولیت در یادگیری هر دانش‌آموزبه سطوح بالا را میپذیرند و با تمرکز بر یادگیری مستمر و بهبود موفقیت و بهبود فرصت های آموزشی دانش آموزان انجام وظیفه می کنند.	۱. برای دستیابی به سلامت دانش آموزان، تمامی اعضای مدرسه و جامعه را در تلاش هایی که به منظور ارتقای سلامت صورت می گیرند، درگیر می سازند. ۲. تلاش جدی می کنند تا هم در زمینه شیوه های آموزش و هم گسترش فعالیت های فوق برنامه الگو و برنامه های مورد نیاز سلامت دانش آموز را محقق نماید. ۳. ترویج ایده ها و مهارتهای بهداشتی دربرنامه درسی پنهان و آشکار تحصیلی دانش آموزان وجود دارد. ۴. آموزش ها سبب توسعه مهارت های زندگی و زیستی دانش آموزان می شود. نگرش، مسوولیت پذیری و اعتماد به نفس آنها را افزایش داده و تلاش ها و موفقیت های آنها را به رسمیت می شناسد. ۵. تمرکز برسلامت روانی،عاطفی و اجتماعی وسلامت جسمی. فعالیت بدنی مفید برای همه و به عنوان سرگرم کننده و اوقات فراقت ۶. سلامت به عنوان رفاه مثبت. تمرکز برکیفیت زندگی، پیشگیری ازمشکلات بهداشتی و ارتقای سلامت روانی، اجتماعی و فیزیکی مثبت است.
توسعه حرفه‌ای کارکنان باتمرکز بر نتایج و حمایت از رشد حرفه‌ای کارکنان	هرکس به توسعه حرفه‌ای وانعکاس وبه اشتراک گذاشتن مهارت‌های حرفه‌ای خود اهمیت می‌دهد، بنابراین همه می‌توانند مهارت‌های خود را درآموزش و پرورش بهبود بخشند.	۱. برنامه های آموزش سلامت در کنار انجام وظیفه ، توسط معلمان و کارکنان مدرسه مهم قلمداد می شود و دوره های توانمندسازی آموزش سلامت و جلب مشارکت نهادهای تخصصی سلامت محور با مدرسه فراهم می شود. ۲. در مدارس نیروهای تخصصی بهداشت، ورزش و مشاور در کنار معلمان و دبیران و به عنوان مشاوران مدیران مدارس وجود دارند.

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-12]

ادامه جدول ۱

عناوین مورد بحث در فرهنگ سازمانی (شاین،۱۹۹۹)	**ویژگی‌های فرهنگ سازمانی** مثبت مدرسه (گرونرت،۲۰۰۹)	ویژگی‌های فرهنگ مدرسه مروج سلامت (سلامت محور)
۱. پشتیبانی مالی و بسترسازی حمایتی برای توسعه ۲. سبک رهبری مشارکتی ۳. سیستم تصمیم‌گیری- ها بر اساس خرد جمعی و مبتنی بر مشارکت ذینفعان ۴. پذیرش انتقادها و آمادگی برای تغییرات سازنده ۵. فرهنگ قدردانی و تشکر و انگیزه بخشی	اطلاعات، حل مسائل و تصمیم گیری با اعضای مدرسه، کارکنان، دانش‌آموزان و والدین انجام می‌شود.	۱. تمامی مدیران و معلمان در قبال سلامت دانش آموزان مسوول هستند. ۲. جلب حمایت همه جانبه جامعه وحمایت ازسلامت مدرسه وجود دارد. ۳. مدیر مدرسه از طریق کمیته‌ها و انجمن های فعال برنامه‌های سلامت محور را رصد می‌کند ۴.انجمن‌های محلی برای تامین تجهیزات و بسترهای سلامت مدارس مشارکت و مسوولیت دارند. سازمانهای دولتی محلی از این مسوولیتها آگاه هستند و به شیوه های داوطلبین نظارت دارند. ۴. قوانین و دستورالعمل های حمایتی دولتی این رویکرد مشارکت را تسهیل می نماید. ۵. سلامت ذهنی،احساسی واجتماعی معلمان نیز اهمیت دارد. پشتیبانی وآموزش به روز معلم ضروری است.
۱. ارتقاء خدمات و کیفیت آنها و توسعه اعتماد مخاطبان	مدرسه وکارکنان احساس انگیزه، سازندگی، موفقیت با حمایتی متقابل دارند.	۱. برنامه های سلامت در طیف و تنوع متعدد برنامه ریزی می‌شود و بومی سازی و انطباق پذیری اقلیم توجه دارد. ۲. خانوده ها به برنامه های سلامت مدرسه اعتماد دارند و خود در برنامه ها دخیل و همیار هستند. ۳. محیط فیزیکی – کلاسهای درس، راهروها، زمین های بازی، سرویس بهداشتی، غذاخوردن سالم... همه به عنوان عوامل تاثیرگذار در آموزش باید توجه سلامت محور شوند. ۴. برنامه سنجش و ارزیابی برنامه های سلامت دانش آموزان و مدرسه
۱. حفظ پایگاه دانش، مستندات، نمادها و اطلاعاتسازمان ۲. برگزاری جشن و مناسک خاص	۱. آداب و رسوم، موفقیت دانش‌آموزان، نوآوری معلم و تعهد والدین اهمیت دارد. ۲. شبکه های رسمی و غیر رسمی از داستانها و افسانه ها و اسطوره های مدرسه در یک پایگاه اطلاعاتی و یا وب اجتماعی وجود دارد. ۳. مراسم نمادین و سالیانه برگزار می شود.	۱. مدارک و سوابق و اسناد بهداشتی دانش آموزان وجود دارد و معلمان و خانواده ها از پیشرفت تحصیلی و وضع سلامت دانش آموز اطلاع دارند. ۲. برنامه های جشنواره و شیوه های فعال و خلاق و پویای آموزش سلامت برای دانش آموزان خوشایند و مفرح هست. ۳. برنامه های سالیانه مسابقات ورزشی و بهداشتی و تشکل های بهداشتی در مدرسه به عنوان نماد هستند ۴.دانش آموزان نخبه ورزشی و بهداشتی مورد توجه و الگوی دانش آموزان هستند. ۵. جوایز بهداشتی و ورزشی برایی دانش آموزان تهیه می شود. ۶. فعالان حوزه سلامت مورد تقدیر مدارس مروج سلامت قرار می گیرند.

کلیه برنامه‌های آموزشی در تمام گروه‌های سنی با رویکردهای بین بخشی و تلفیق در برنامه درسی ضرورت دارد.

– خصوصیت مهم دیگر برنامه‌های سلامت محور این هست که هیچ آسیبی در آن وجود ندارد و نفع دانش آموزان و کارکنان و مدرسه پایه و اساس آن هست. یکی از مهم‌ترین اصول پزشکی مدرن و علم پیشگیری، "اول، هیچ آسیبی نداشته

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-12]

باشد" مد نظر هست و کسانی که با قشر کودکان و جوانان در هرموضوع سلامتی کار می‌کنند، باید آسیب‌پذیری این گروه را در هر دو جنس به خوبی تشخیص دهند به طوری که حتی احساسات شرم، گناه و ناامیدی و... در آنها ایجاد نکند. این رویکرد به طور جدی برای تمام برنامه‌های سلامت محور مورد توجه قرار می‌گیرد که خود می‌تواند بازتاب اثربخشی در فرهنگ سازمانی مدرسه و فرهنگ تحصیل دانش آموزان به دنبال داشته باشد.

در ذیل برخی برنامه‌های بهداشتی مهم در مدرسه که با تجویز رویکرد فرهنگی احصاشده از منابع مورد مطالعه و تجارب فرهنگ پژوهی محقق، بدست آمد، مطرح می‌شود.

۱. ترویج تغذیه سالم در مدارس

مدارس دارای قابلیت بالایی برای ترویج سبک زندگی و به ویژه آموزش‌هایی برای مشارکت در ترویج عادات غذایی سالم در کودکان و نوجوانان است. مزایای متنوعی تغذیه سالم در این سن شامل رشد سالم و طبیعی و وزن مناسب، عملکرد متعادل مغز، بهبود هوش، ایمنی در برابر عفونت، جذب انرژی لازم، تمرکز و رفتار بهتر، سلامت دندان، پیشگیری از بیماری‌های وابسته به شیوه زندگی هست. در این سن توسعه عادات و رفتار غذایی مناسب شکل می‌گیرد که بسیاری از آنها تا دوران نوجوانی و بزرگسالی ادامه خواهند یافت و حتی تا انتهای زندگی همراه اوست و اغلب به نسل‌های آینده هم آموزش می‌دهد. پرسنل مدرسه و متخصصان بهداشت باید با استفاده از پیام‌های "تعادل، تنوع و آرامش" به شیوه‌ای سازگار اجتماعی و بومی به موضوع آموزش تغذیه اقدام نمایند. در سنوات اخیر این پیام‌ها در برنامه‌های درس بهداشت یا تلفیق در کتب درسی گنجانده شده است (۱۳، ۱۲).

۲. شناخت تصویر بدنی (body image) سالم

شناخت یک تصویر بدن سالم و مطلوب در بین دانش‌آموزان در بسیاری ازجنبه‌های سلامت به ویژه نوجوانان در مرحله بلوغ به توسعه سلامت روان، توسعه به مشارکت در فعالیت‌های بدنی، اجتناب از رژیم غذایی خطرناک و سلامتی آنها کمک می‌کند. فرهنگ سازمانی قدرتمند مدرسه مروج سلامت برای معلمان فرصت‌های زیادی ایجاد می‌کند که ضمن آموزش، مهارت‌های خوبی را در پیشگیری و درمان اختلالات در کودکان کسب نمایند و به آموزش وارتقاء سلامت آنها در موقعیت‌های مختلف بپردازند (۹). برنامه‌های سلامت محور مبتنی بر مدرسه می‌تواند تاثیر مثبت و پایدار بر تصویربدنی، رفتارهای تغذیه، نگرش‌ها و تصویر بدنی مناسب از نوجوانان داشته باشد. توانایی بالقوه برای رسیدن به اعتماد به نفس در یک محیط فرهنگ سازمانی مدرسه امن و سلامت پدیدار می‌شود (۱۲).

۳. ارتقاء فعالیت بدنی

عادت به فعالیت بدنی منظم از دوران کودکی و نوجوانی شکل می‌گیرد و تا بزرگسالی می‌تواند به عنوان رفتارهای سالم و حمایتی در زندگی فردی ملکه شود. بسیاری از تحقیقات اخیر عدم فعالیت فیزیکی یا شیوه زندگی بی‌تحرک را به عنوان خطرات بهداشتی جامعه مدرن توصیف کرده‌اند (۱، ۲، ۱۵). ترویج فعالیت بدنی بدون اغراق یکی از هدف‌های اجتماعی و سیاست عمومی سلامت جامعه است. برنامه‌های تربیت بدنی مدرسه از مهمترین اقدامات برای توسعه فعالیت فیزیکی درمیان کودکان و نوجوانان است. فرهنگ سازمانی مدارس مروج سلامت، حمایت و اجرای این برنامه‌ها در مدرسه نه فقط برای دانش آموزان بلکه برای کارکنان و خانواده و آحاد جامعه است (۱۶).

مجموعه‌ای از مفاهیم و عادات سلامت مثل غذاخوردن سالم، بهبود تصویر بدنی، افزایش فعالیت بدنی و پیشگیری از چاقی و رفتارهای پرخطر در برنامه‌های آموزشی مبتنی بر مدارس ریشه دارد. با استفاده ازیک چارچوب خاص، طیف وسیعی از مشارکت ذی‌نفعان در جامعه مدرسه، جنبه‌های متعددی از

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-12]

ترویج یک سبک زندگی سالم را ترویج می‌کنند. این مدارس به غیر از آموزش برنامه‌های درسی مدرسه، سیاست‌ها، نگرش‌ها، فعالیت‌های محلی، خدمات و منابع محلی را در حیطه ارتقاء سلامت دانش آموزان مورد توجه قرار می‌دهند تا با همکاری میان مدرسه، خانه و جامعه که رکن‌های تفکیک ناپذیری هستند، یک زبان مشترک و یک روش مشترک برای کار و درک متقابل را فراهم کنند. آنها یقین دارند که محیط مدرسه برای تعیین سلامت آینده بسیار مهم است، زیرا این اقدامات و استراتژی‌ها مکمل یادگیری در مدرسه‌اند نه برنامه‌های وقت گیر.

فرهنگ سازمانی مدارس سلامت محور پایه‌ای برای دانش، باورها، نگرش‌ها و رفتارهایی است که به طور شفاف در زندگی آتی دانش‌آموزان و جامعه به هویت آنها تبدیل خواهد شد. مدل‌های رفتاری، شناختی و اجتماعی معاصر طوری شکل گرفته است که ایجاب می‌کند فرهنگ مدرسه با استفاده از برنامه‌های سلامت محور به عنوان وسیله‌ای برای ایجاد یک چارچوب مفهومی بهتری برای تغییر رفتار مرتبط با سلامت در مخاطبان خود، واقع‌گرایانه‌تر عمل کند. این فرهنگ که در جامعه انتظار و مطالبه‌ای است که باید ازدیدگاه‌های ارتقاء سلامت دانش‌آموزان غنی و استوار باشد.

References

1- United Nations. The real wealth of nations: pathways of human development. New York: United Nations Development Programme Report, 2010.
2- World Health Organization. The world health report 2002: reducing risks, promoting healthy life. Geneva, World Health Organization Report, 2002.
3- Coe D, Pivarnik J, Wormack C, Reeves M & Malina R. Effect of physical education and activity levels on academic achievement in children. Medicine & Science in Sports & Exercise, 2006, 39 (8)
4- Tomporowski P, Davis C, Miller P & Naglieri J. Exercise and children's intelligence, cognition, and academic achievement. Educational Psychology Review, 2008, 20 (2): 111-31.
5- Field T, Diego M & Sanders CE. Exercise is positively related to adolescents' relationships and academics. Adolescence, 2001. 36 (141): 105.
6- Micha R, Rogers P & Nelson M. The glycemic potency of breakfast and cognitive function in school children. European Journal of Clinical Nutrition.2010, 64 (9): 948-57
7- World Health Organization. Health promoting schools: a healthy start for living, learning and working. Geneva: World Health Organization Report, 1998.
8- Whitehead D & Russell G. How effective are health education programmes: resistance, reactance, rationality and risk? Recommendations for effective practice. International Journal of Nursing Studies.2004, 41: 163-72.
9- Inchley J, Muldoon J & Currie C.Becoming a health promoting school: evaluating the process of effective implementation in Scotland. Health Promotion International.2006, 22 (1): 65-71.
10- Schein, E. H. The corporate culture survival guide: Sense and nonsense about culture change. San Francisco: Jossey-Bass, 1999.
11- Gruenert, stive. Shaping a new school culture. Contemporary education.2009, Vol71.N0.2-page13-14
12- Ross C, Willigen M. Education and the subjective quality of life. Journal of Health and Social Behavior, 1997, 38 (3): 275-97
13- Marchand et al. Quantitative analysis of organizational culture in occupational health research: a theory-based validation in 30 workplaces of the organizational culture profile instrument. BMC Public Health, 2013 13: 443.
14- Moag-Stahlberg A. Action for healthy kids: focus on state teams-current initiatives for sound nutrition and physical activity programs in schools. Topics in Clinical Nutrition, 2004, 19 (1): 41-44.
15- Louise Baur, Stephen M. Twigg, Roger S. Magnusson. A modern epidemic.by Sydney university press-2012, 147-158
16- Deschesnes M, Trudeau F & Kebe M. Factors influencing the adoption of a health promoting school approach in the province of Quebec, Canada. Health Education Research, 2010, 25 (3): 438-50.

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-12]

Health-oriented prescriptions for the development of school culture

Mahnaz Taslimi[1]

Abstract

Introduction: School-centered health programs have always been considered by education system as a factor in promoting students' health and building effective community culture. The purpose of this study was to obtain health-oriented prescriptions for stakeholders that can be effective in developing school culture.

Method: The study was performed by analytical review method with document analysis, content analysis and library study. Operational plans consisting of 3 copies of the documents communicated by the Ministry of Education to schools in line with the transformation document in the academic year of 1397-1397. Furthermore, applied research on the effectiveness of these plans in the school organizational culture was used in the last 4 decades. By data reduction method, extractive categories, similarity characteristics and commonalities of the two research variables were calculated with a group of experts' opinion and some professors.

Results: From the content analysis, 30 features of health-oriented programs were extracted, which were adapted to the two models of organizational culture of school and the axes of Shine model. The existence of commonality was determined in all axes.

Conclusion: The results showed that the commonalities of school programs promoting health and organizational culture are tied to the common roots of beliefs and values that create synergistic effects in the school. Therefore, health teachings in children and adolescents become behaviors, attitudes and Healthy habits in adulthood and they are transferred to future generations. Therefore, considering the role of culture transfer through school, the formation of health-oriented programs is important to create habits and positive thinking in schools.

Keywords: Organizational culture, school, health-oriented, development, education

1- PhD in Educational Management & Expert of Schools Health, Ministry of Education, Tehran, Iran
Email: taslimimz@yahoo.com

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-12]